

LES AIGÜES DE LES GAVARRES

MOLÍ D'EN FRIGOLA

LES AIGÜES DE LES GAVARRES ITINERARI PEL MOLÍ D'EN FRIGOLA

Aquest recorregut ens mostra el fort lligam que de temps ençà han mantingut els habitants de les Gavarres amb els recursos naturals que oferien aquestes muntanyes. Fusta, llenya, argila, calç i aigua han donat lloc a molts oficis. En el nostre cas ens centrarem en l'aprofitament de la força de l'aigua que subministrava l'energia per moldre el blat i convertir-lo en farina. Vet aquí com l'aigua i el pa estaven íntimament relacionats gràcies als molins fariners, un enginyós sistema mecànic que avui qualificaríem de sostenible (ni contaminava l'aigua ni l'aire, ni tampoc generava residus!).

L'itinerari comença en el poble de Sant Sadurní de l'Heura, a prop de Can Puigmiquel. De seguida s'endinsa en els boscos de les Gavarres on un petit menhir (la Pedra Dreta) ens dona la benvinguda. Descendirem cap al Daró, el curs d'aigua més important del massís, on podrem gaudir de l'aigua fresca i d'uns magnífics boscos de ribera. Trobarem les empremtes de dos molins fariners: un en estat ruïnós (el molí d'en Ribes) i l'altre ha estat restaurat (el molí d'en Frigola). Aquest segon està ben senyalitzat. Retornarem cap a Sant Sadurní tot visitant el forn de calç de Can Puigmiquel que aprofitava la presència de roques calcàries a la zona per coure-les i obtenir-ne la calç.

La pluviositat anual al massís de les Gavarres oscil·la entre els 600 i els 800 litres per metre quadrat tot i que hi ha anys que en cauen força menys i d'altres una mica més. S'ha de tenir en compte que sol ploure més a la banda occidental del massís, propera a la ciutat de Girona, respecte del sector oriental que mira al mar. Per altra banda, dins un mateix any, pot haver-hi mesos molt secs i mesos molt humits. Aquesta irregularitat, típica del clima mediterrani, comporta que a les Gavarres, l'aigua hagi estat sempre un element limitant tant per la vegetació com per les activitats humanes. Per això, en els llocs on l'aigua és més habitual, que no abundant, hi trobem un paisatge vegetal esponerós (els boscos de ribera) i un ús ben acurat a favor dels seus habitants. L'aigua és essencial per als boscos i per l'agricultura, sobretot aquella que necessita més aigua (és el cas dels horts, sempre emplaçats a prop dels cursos d'aigua), però també per abeurar el bestiar, per a les necessitats de cada llar, per produir glaç o per moldre els cereals.

El recorregut del molí d'en Frigola ens dona a conèixer el potencial que alberguen els rius i les rieres de les Gavarres com a font de vida (hi ha multitud d'organismes animals que viuen en el Daró) i també el paper que va representar aquest riu com a font generadora d'unes activitats econòmiques, avui desaparegudes, d'uns habitants que vivien i treballaven en aquestes muntanyes.

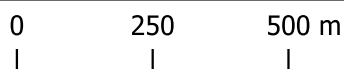
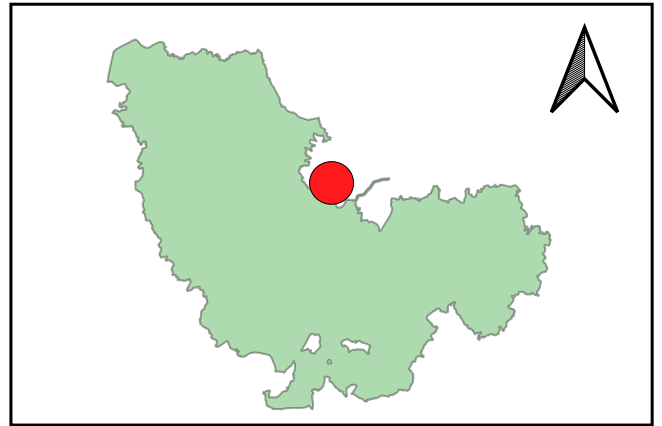
MAPA DE L'ITINERARI

Molí d'en Frigola

Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura

Recorregut total: 5,7 Km

Desnivell: 70 m

Digitalització de rutes en l'àmbit de les Gavarres
Autor Original: Jordi Vicens Perpinyà - 2004
Digitalització i revisió: Jaume Mató Suquet - 2023

Llegenda

- ◆ POI Itinerari 2 - Molí d'en Frigola
- Itinerari 2 - Molí d'en Frigola

■ Espai PEIN Gavarres

Ortofoto de Catalunya 1:2.500 vigent

Consorci
Gavarres

Monells, 17 d'Abril de 2023.

L'ITINERARI

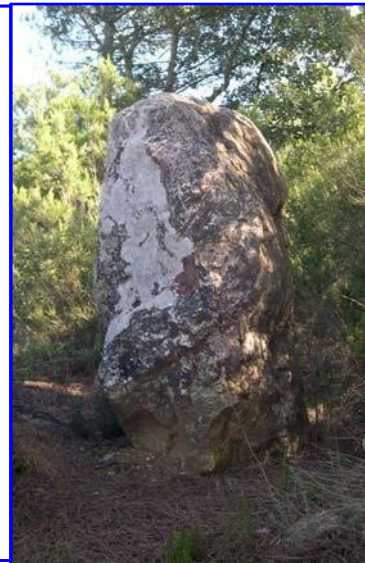
Deixarem el vehicle a la primera corba a la dreta, passat el poble de Sant Sadurní de l'Heura, on hi ha un espai que permet l'estacionament. En aquest punt hi ha un camí que mena cap el poble i un altre en sentit contrari (el que seguirem), que comença a l'altra costat de carretera i s'enfila muntanya amunt.

Passejarem a prop del mas Puigmiquel i seguidament ens acostarem a Can Mateu de la Creu, però just abans d'arribar-hi ens desviarem per un corriol a l'esquerra que voreja els límits de la finca. De seguida quedarem immersos dins un bosc de pins (pi blanc i pi pinyer) i alzines, però sense suros (a causa de que en aquest primer tram domina el terreny calcari). El sotabosc és dominat pels arbustos: bruc, llentiscle i romaní.

Creuem per sota una línia elèctrica i allà mateix, enmig de la vegetació, descobrirem un menhir anomenat la Pedra Dreta.

La Pedra Dreta de Sant Sadurní

Es tracta d'un menhir, un monument megalític que fou construït probablement entre l'any 3.000-2.500 abans de Crist. És de quars ferruginós. L'any 1883 l'historiador empordanès Josep Pella i Forgas publicà un dibuix d'aquest menhir envoltat per una vinya la qual cosa ens indica que el bosc que veiem avui en aquest indret desplaçà a aquell conreu, molt probablement, a causa de la invasió de la fil·loxera que va malmetre els ceps de tot Europa.

El camí comença a baixar i apareixen els suros (el terreny ja no és calcari) i l'estepa negra. Travessarem per una sureda desbrossada i dominada per grans alzines sureres amb els senyals d'haver estat pelades per llevar-lis l'escorça de suro.

Seguim pel camí que es dibuixa entre els enormes suros d'aquest bosc esclarissat fins arribar a una cruïlla de camins. Agafem la pista de la nostra dreta en direcció sud que ressegueix, en un primer moment, un petit torrent a la nostra dreta.

La pista s'enfila força fins assolir un antic camí de carros que agafarem per la nostra dreta i que, baixant, ens portarà al molí d'en Ribes. Però abans d'arribar-hi podem contemplar una torrentera a la nostra dreta amb arbres tan notables com els llorers i els grèvols.

Arribem a la llera del riu Daró al costat de les restes d'una antiga palanca (pont) que salvava el riu per accedir al molí d'en Ribes.

El molí d'en Ribes

L'edifici del molí presenta un estat ruïnós, per la qual cosa no és gens recomanable entrar-hi a dins. Tot i així, des de l'exterior es poden interpretar força bé les principals estructures del molí: canal d'entrada, bassa, molí, carcavà i canal de sortida.

La bassa, força embardissada, està situada a la cara sud de l'edifici. A pocs metres també podem observar un pou adossat amb un safareig (tampoc és recomanable acostar-s'hi pel perill que representa).

El pou de glaç es troba al final del camp dret des d'on hem creuat el riu Daró, avui visible. De lluny es veu un monticle de pedra seca, indicant-nos que es tracta d'una construcció molt antiga.

El pou de glaç del molí d'en Ribes

L'activitat d'emmagatzemar glaç en un recinte aïllat ve de la necessitat de poder disposar de gel durant tot l'any. En aquells temps (segles XVII al XIX) el glaç es produïa de forma natural, durant les fredes nits d'hivern, al congelar-se l'aigua que reposava en unes basses preparades a l'efecte.

Avui aquest pou resta abandonat de la mateixa manera que el molí que li dona nom.

Per acostar-nos al molí d'en Frigola continuem pel camí en direcció sud, aigües avall del riu Daró, que creuarem diversos cops. El camí està ben senyalitzat i aviat arribem a la resclosa restaurada del molí d'en Frigola amb un plafó informatiu.

La Resclosa del molí d'en Frigola

Situada al mig del riu Daró. Aquesta resclosa de 20 metres d'amplada permet redirigir l'aigua del riu a través del rec fins a la bassa del molí del mateix nom.

La resclosa es va restaurar l'any 2000, fent us dels materials de la resclosa original i de la mateixa zona. Aquesta avui garanteix la presència d'aigua en un entorn cada cop més sec, preservant un ecosistema que es troba marcadament en retrocés a les Gavarres.

En aquest tram de l'itinerari es ressegueix el Daró en una de les zones més interessants des del punt de vista naturalístic: verns i freixes presideixen un bosc de ribera que ombrreja unes aigües netes que serpentejen entre els palets i la roca aflorant.

Ens trobarem amb un antic aqüeducte que portava aigua al canal d'entrada del molí d'en Frigola i que travessava el Daró a través d'un pont elevat (avui només s'entreveu un pilar que suportava una part del pont). A aquest aqüeducte se li atribueix un origen medieval i podria estar relacionat amb les restes d'un antic molí, anomenat Rater, que les excavacions arqueològiques van trobar sota l'actual molí d'en Frigola.

Poc abans d'arribar al recinte del molí d'en Frigola albirem un gran plàtan al costat de la llera. A prop del camí que porta a la font de Cantagalls. La propietat del molí d'en Frigola es troba avui en dia tancada al públic ja que es tracta d'una propietat privada.

El molí d'en Frigola

És un molí força representatiu dels molts que hi havia resseguint els rius i les rieres de les Gavarres.

Els elements principals que conformen el sistema destinat a moldre són: la resclosa, el rec, la bassa, el molí, el rec de sortida i l'escairador.

En el paratge que envolta el molí, a prop de la bassa, tampoc passa inadvertida una barraca amb estructura de pedra i elements vegetals. Es tracta d'una rèplica d'una barraca de carboners, el refugi que feien servir d'aixoplug mentre durava la cuita de lapila de llenya destinada a convertir-se en carbó.

Busquem el pal indicador que ens marqui el camí que porta a Sant Sadurní de l'Heura passant pel forn de calç de Can Puigmiquel. Aquesta pista, apta per a vehicles, puja de cop deixant les ribes del Daró i enfilant-se per les bosquíries gavarrenques.

El forn de calç de Can Puigmiquel

Aquesta mena de forns estaven constituïts per una estructura cilíndrica ampla a la base i que s'estrenyia per dalt en forma d'obertura circular i que servia de xemeneia i de carregador de pedres calcàries. L'obertura de la base servia per alimentar el forn amb llenya a fi de mantenir una temperatura prou elevada (uns 1.000 °C) i duradora (4-5 dies) perquè les roques es convertissin en calç.

El més complicat era preparar el forn per a la cuita: s'havia de aixecar una volta amb les mateixes pedres calcàries aprofitant la banqueta circular i les feixines introduïdes prèviament. Quan la volta era sòlida s'abocava des de dalt la resta de pedres per coure. Un cop encès el forn només calia alimentar-lo amb feixines per mantenir la temperatura.

En aquest forn de calç s'ha d'anar en compte de no enfilarse des de l'exterior a la part de dalt del forn ja que es córrer el rics de caure-hi a dins.

De seguida que deixem el forn travessarem per sota una línia elèctrica, i una mica més endavant començarem a trobar les roques calcàries que afloren de terra. Aquest fet ens demostra, una vegada més, fins a quin punt a les Gavarres la presència d'un recurs natural, per modest que sigui, ha comportat el seu aprofitament per la gent que hi vivia.

El camí voreja una plantació d'eucaliptus. Aquest arbre, originari de les terres australianes, fou plantat massivament als anys 80' amb l'objectiu d'obtenir-ne cel·lulosa per fabricar paper. No obstant l'experiència va demostrar que el seu cultiu empobria els sòls de les Gavarres, perjudicava els boscos autòctons del massís (al ser substituïts per aquest cultius d'eucaliptus) i els rendiments que se n'esperaven van quedar molt lluny de la realitat. Això no treu les virtuts que té aquest arbre en la medicina popular i per això solia plantar-se algun exemplar a prop de les masies.

En aquest camí de tornada -i a mesura que guanyem alçada- arribarem a un punt on s'obre el paisatge del vessant nord de les Gavarres i ens permetrà contemplar la densitat de les bosquíries coronades pel puig d'Arques amb el seu radar meteorològic.

Abans de tornar al punt d'inici passarem dues vegades per sota línies elèctriques. Fixeu - vos que sota el cablejat elèctric la vegetació està desbrossada. Aquesta pràctica, a banda de minimitzar el risc d'incendi forestal, ens ajuda a orientar-nos, tant des del mateix terreny com a l'hora d'observar una fotografia aèria on les línies elèctriques s'aprecien ben clarament.

A les envistes del mas Puigmiquel finalitzem aquest itinerari.